

TÜRKİYE SU ÜRÜNLERİ AVCILIĞI VE SORUNLARI

Dr.Yaşar GENÇ – SÜMAE, Bölüm Başkanı

1. Giriş

İnsan beslenmesindeki önemi gittikçe artan su ürünlerinin üretim miktarı 2003 yılında Dünyada 146.3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Bunun 91.5 milyon tonu avcılıktan, 54.8 tonu ise yetiştiricilikten gelmektedir. 1989 yıllarında ulaşılan yaklaşık 89.6 milyon ton üretim miktarı daha sonra düşüşe geçmiş 1991 yılına kadar gerileme ardından kısmi artışlarla 2000 yılında 96.7 milyon tonlara yükselmiş, 2003 yılında 91.5 milyon tona gerilemiştir. Kısacası son 15-20 yıl içerisinde dünya avcılık üretimi 90 milyon ton civarında değişmekte ve bu sınırlarda devam edeceği görülmektedir. Bu yıllar içinde toplam su ürünlerindeki artışın yetiştiricilikten kaynaklanmaktadır. Nitekim son 15 yılda avcılıktan elde edilen ürün önemli oranda değişmemiş olmasına karşılık yetiştiricilikten kaynaklanan ciddi artışlar olmuştur (Şekil 1).

Benzer gelişmeler ülkemizde de aynı paralelde olmuştur. 1980 yılların başlarında teşviklerle güçlenen av gücünün sebep olduğu aşırı avcılık 1988 yılında 671.9 bin tona yükselmesine rağmen sonraki yıllarda av değerlerinde ciddi azalmalar olmuş bunun sonucu olarak 1990 ve 1991 yıllarında avcılıkla elde edilen ürün 400 bin tonun altında gerçekleşmiştir. Bu yıllarda Türkiye deniz balıkları üretiminin yarısından fazlasını tek başına karşılayan hamsi stoklarında dramatik düşüşler gözlenmiştir. 1988 yılında 310.3 bin ton olan hamsi avcılığı 1990 yılında 74 bin tona gerilemiştir (Şekil 2). Bu durumdan esas olarak etkilenen kuruluşlar hamsiye bağlı olarak üretim yapan yirminin üzerindeki özel ve kamuya ait balık unu fabrikaları olmuş ve bu fabrikaların çoğu kapanmış, az bir kısmı faaliyet alanını değiştirmek zorunda kalmıştır.

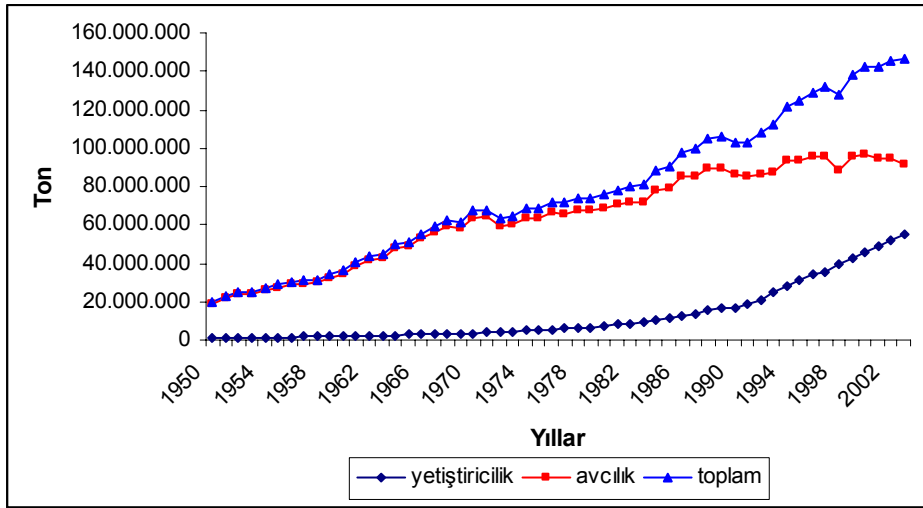
İstatistikler incelendiğinde dünya su ürünleri avcılığında olduğu gibi Türkiye su ürünleri avcılığında da limit değerlere ulaşıldığı, bu değerlerin 500 bin ton civarlarında olduğu görülmektedir. Kuşkusuz burada istatistiklerin güvenilirliği de önemlidir. Genellikle balıkçıların çeşitli kaygılarla av miktarını olduğundan daha az gösterme eğiliminde oldukları bilinmektedir.

Doğru rakama ne kadar yaklaşırsa yaklaşılsın, asıl sorun su ürünleri stoklarının sürdürülebilir avcılığının sağlanabilmesidir. Bu da mevcut av filosunun stoklardan optimum ve sürekli yararlanabileceği şekilde kontrol edilmesi ile mümkündür. Ancak son 15 yıla baktığımızda 1990 yılında 8,749 adet olan tekne sayısının 2003 yılında 18,542 değerine yükseldiği görülmektedir. Tekne sayıları sadece sayısal olarak artmamış boy ve motor gücünün yanında balık bulucu cihazlar yönünden de üstün teknoloji ürünü cihazlarla donatılmıştır.

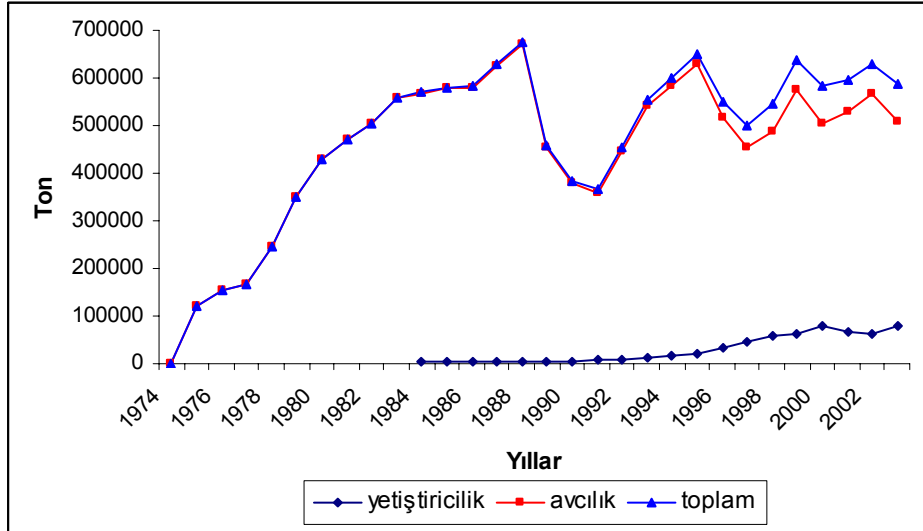

2. Sorunlar ve çözüm önerileri

1 - Avrupa Birliği'ne katılma uğraşısı veren ülkemizde su ürünleri sektöründe yaşanan ve yapısal bozukluklardan kaynaklanan önemli sorunları çözmek için sektörle ilişkide olan tüm kurumların işbirliği içinde çalışması ve soruna bir bütünsellik içinde yaklaşmaları şarttır. Aksi takdirde başarılı olmak söz konusu olamadığı gibi ciddi bir ekonomik kayıp meydana gelecek ve hedefe ulaşılamayacaktır. Stokların yönetimi için ciddi araştırmaların yapılması ve bunun sonucuna göre koruma kontrol hizmetleri ile politikaların oluşturulması gerekmektedir. Araştırma hizmetlerinin de ülkesel balıkçılık politikasına yeterince veri sağlayacak boyut ve özellikte olması önem arz etmektedir. Yöresel kurumların sektöre daha aktif katılımlarının sağlanması, merkezi otoritenin de birimleri arasındaki eş

Şekil 1 Dünya su ürünleri üretimi değişimi (FAO, 2003)

Şekil 2 Türkiye su ürünleri üretimi 1967-2003 (DIE, 2004)

Tablo 1. Yıllara göre Türkiye su ürünleri üretimi

Yıllar	Avcılık		Yetiştiricilik		Toplam	Tüketim
	Deniz Ton	İçsular Ton	Ton	%		
1986	539.565	40.280	3.075	0,5	582.920	8,5
1988	627.369	44.535	4.100	0,6	676.004	8,7
1990	342.017	37.315	5.782	1,5	285.114	6,2
1992	404.766	40.370	9.210	2,0	454.346	7,5
1994	542.268	42.838	15.998	2,7	601.104	8,2
1996	474.243	42.202	33.201	6,0	549.646	8,5
1998	432.700	54.500	56.700	10,4	543.900	8,3
2000	460.521	42.824	79.031	13,6	582.376	8,0
2001	484.410	43.323	67.244	11,3	594.977	7,6
2002	522.744	43.938	61.165	9,7	627.847	6,7

Kaynak: DIE

güdümlü gerçekleştirilerek yerel kurumlardan gelen bilginin doğru işlenmesi ve hızlı ve doğru kararların alınması şarttır. Bunların sağlanması ile dağınık yapı da olan su ürünlerinin giderilerek tek bir çatıda toplanmasına, sonuçta müstakil bir Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurulmasına ihtiyaç vardır.

2 - Önemli ticari türlerin stok büyüklükleri ve stoklarının zamanla değişimi izlenememektedir. Toptancı balık halleri ve balığın karaya çıkış noktalarında av istatistiklerine (pazarlanan su ürünleri miktarları) ait doğru rakamların elde edilmesine dönük bir sistem oturtulamamıştır. Alınan istatistiklere ait kuşkuvar mevcuttur. Karaya çıkarılan avın miktarının yerel birimlerce sürekli kayıt altına alınmasının yanında önemli stoklara ait bazı biyolojik verilerin belirli bir periyotta izlenmesini sağlayacak bir yapının oluşturulmasına ihtiyaç vardır.

3- Avcılık filousundaki artışlar devam etmektedir. Su ürünleri avcılığında elde edilen ürün 1988 yılı miktarından aşağıda olmasına rağmen aynı yıl 8704 adet olan tekne sayısı yaklaşık iki katına erişmiştir. Artış sadece sayısal olmamış tekne boyu ve motor gücü ile balık bulucu cihazlar yönünden de artış ve büyüme söz konusudur. Birim çabadaki av miktarının düşüşüne paralel olarak aşırı av baskısı artmaktadır. Mevcut balıkçının sosyal ve ekonomik yapısının doğru tespit edilerek tekne sayısının azaltılmasına ihtiyaç vardır.

4- Gırgır teknelerinin teknik donanım ve kapasiteleri mevcut kaynaklarımızın çok üzerine çıkmış olmasına rağmen uluslar arası ve deniz aşırı avcılığa dönük bugüne kadar somut adımlar atılamamıştır. Orkinos avcılığı için tekneler büyütülür, buna paralel olarak gelişmiş balık bulucu cihazlar yönünden de tekneler donatılmıştır. Mevcut teknelerin deniz aşırı avcılığa yönlendirilmesine ihtiyaç vardır. Bu

konuda özellikle Batı Afrika sahilleri, Hint Okyanusu'ndaki bazı bölgeler için (özellikle İslam ülkeleri) girişimde bulunulabilir.

5-Balıkçılıkta kooperatifleşme ve örgütlenme sağlıklı bir yapıda olmadığından gerçek balıkçı kavramı yeterince oturtulamamıştır. Kooperatiflerin yönetiminde çoğunlukla gerçek balıkçılar yer almamaktadır. Gerek su ürünleri yasalarının uygulanmasında, gerekse de kredi ve teşvikte devlet balıkçıya aynı gözle bakmaktadır. Özellikle gırgır ve trolün dışındaki balıkçılar göz önüne alındığında hiçbir sosyal güvencesi olmayan balıkçı ile diğer ekonomik faaliyetleri yanında sosyal güvencesi olan balıkçı aynı muameleye tabi tutulmaktadır. Öncelikle gelirin büyük kısmını balıkçılıktan sağlayan kitlenin tespit edilmesi buna göre politikaların oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Kooperatifleşmenin yeniden yapılandırılması, küçük balıkçıların sosyal güvenceye kavuşturulması şarttır.

6-Koruma kontrol hizmetlerinin yetersizliği ve uygulamalarda karşılaşılan eksiklik de aşırı avcılığın nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Yapılan gözlemlerde zaman ve yer yasağı ile avcılık çeşidine dönük yasaklarda belirli bir etkinlik sağlanırken; boy, tür ve ağ seçiciliğine dönük kontrollerde istenen etkinlik sağlanamamaktadır. Bu açıdan bakıldığında özellikle ağ fabrikaları ile işleme ve değerlendirme fabrikalarının yasaklar konusunda kontrol edilmesi, azalan stoklar yönünden zaman ve bölge yasağına daha fazla ağırlık verilmesi gerekmektedir. Ayrıca kullanılan av donanımlarının mevcut durumunun tespit edilerek standardize edilmesi için çalışmaların başlatılmasına ihtiyaç vardır.